

Max Stirner – Οι λανθασμένες αρχές της παιδείας μας

Το βιβλίο γράφτηκε το 1842 δύο χρόνια πριν το αριστούργημα του «**Ο μοναδικός και το δικό του**» που πρωτοεκδόθηκε το 1845. Σπούδασε φιλοσοφία, θεολογία και κλασική φιλολογία στο πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Ήταν μαθητής του Χέγκελ και σύγχρονος του Ένγκελς και του Μαρξ. Το 1837 ιδρύθηκε η Λέσχη των Διδασκτόρων της οποίας μέλη ήταν οι **Νεαροί Χεγκελιανοί** όπως αυτοαποκαλούνταν, γνωστοί ως χεγκελιανή αριστερά. Το 1842 διέθεταν ένα νέο βήμα στην Κολωνία, την **Εφημερίδα του Ρήνου**. Τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 1842 ο Στίρνερ εκφράζει με 2 μικρά του κείμενα την αλληλεγγύη του προς τον αθεϊσμό των Νεαρών Χεγκελιανών ενώ καταδίκασε κάθε σχέση με τη θρησκεία. Ένα από τα 26 άρθρα που έστειλε στην Εφημερίδα του Ρήνου ήταν «**Οι λανθασμένες αρχές της παιδείας μας**» που εκδόθηκε τον Απρίλιο του 1842.

Η σύγχρονη εποχή αναζητά τη λέξη που εκφράζει το **πνεύμα** της. Για να βρεθεί η λέξη αυτή χρειάζεται τη συμμετοχή και τη συνεργασία όλων μας. Να γίνουμε οι **δημιουργοί** της. Ποια είναι η παιδεία που θα μας βοηθήσει σ' αυτό; Χρειάζεται αρχικά να αναρωτηθούμε πως μας μεταχειρίστηκαν και τι σκέφτονται να κάνουν στο μέλλον. Άραγε συνειδητά καλλιεργούν την κλίση μας (μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας) να γίνουμε **δημιουργοί** ή απλά μας μεταχειρίζονται ως δημιουργήματα των οποίων η φύση δεν επιτρέπει παρά μόνο τη **χειραγώγηση**.

Το θέμα είναι σημαντικό γιατί όλα τ' άλλα στηρίζονται σ' αυτό. **Αυτό που είμαστε** αντανακλάται στην κοινότητά μας και στην κοινωνική μας ζωή.

Τι παθαίνουμε την περίοδο της ζωής μας που είμαστε τόσο εύπλαστοι; (Σχολείο → φορέας κοινωνικοποίησης).

Ως αφετηρία της μελέτης του ο Στίρνερ παίρνει ένα σύγγραμμα του καθηγητή Χαϊνζιους στο οποίο ο Χαϊνζιους επιχειρεί να συμφιλιώσει τον Ουμανισμό με το Ρεαλισμό.

Η περίοδος Μεταρρύθμιση → Γαλλική Επανάσταση χαρακτηρίζεται από τη σχέση κηδεμόνα – κηδεμονευόμενου, αφέντη – δούλου, ισχυρού – αδύνατου (**ΥΠΟΤΕΛΕΙΑ**). Η μόρφωση ως **δύναμη** έθετε τον κάτοχό της **υπεράνω** των αδύνατων οι οποίοι την είχαν στερηθεί. Ο μορφωμένος θεωρούταν ισχυρός, εξουσιαστής, κυρίαρχος επειδή ήταν **αυθεντία**. Γι αυτό το λόγο η παιδεία δεν ήταν για όλους. Η γενική εκπαίδευση ερχόταν σε αντίθεση με μια τέτοια **αρχή**. Η μόρφωση προσέδιδε ανωτερότητα και δημιουργούσε τον **αφέντη**. Ήταν το **μέσο** που οδηγούσε στην **κυριαρχία**.

Αυτή την οικονομία αφέντη – δούλου κατέρριψε η Γαλλική Επανάσταση και γεννήθηκε η αρχή: ο καθένας είναι αφέντης του εαυτού του, με επακόλουθο την ανάγκη μιας **καθολικής εκπαίδευσης**, προσιτής σε όλους. Η ιδέα της **γενικής** εκπαίδευσης συγκρούστηκε με 'κείνη της **αποκλειστικής** και μέσα από διάφορες φάσεις, με διάφορα ονόματα και αντιπαραθέσεις έφτασε στις μέρες μας.

Για τις αντικρουόμενες θέσεις που χαρακτηρίζουν τα αντίπαλα στρατόπεδα ο Χαϊνζιους επέλεξε τα ονόματα Ουμανισμός και Ρεαλισμός που χρησιμοποιούνται ευρέως (όχι υιοθετώντας τα σαν όρους).

Ο Ουμανισμός υπερασπίζονταν την υπεροχή των κλασικών δηλ των ελληνολατινικών σπουδών. Οι δάσκαλοι διέθεταν παιδεία βασισμένη στη μελέτη των αρχαίων κλασικών και της Βίβλου: μιας νεκρής δηλ και προ πολλού χαμένης αρχαιότητας! Πρόκειται για μια παιδεία φιλοκαλίας, μορφής και κομψότητας του ύφους. (Ο Ουμανισμός επικράτησε την περίοδο Μεταρρύθμιση → Γαλλική Επανάσταση, την εποχή δηλ της δουλικότητας).

Ο Ρεαλισμός ανέπτυξε μια παιδεία που υποστήριζε την ανωτερότητα των θετικών επιστημών και μιας τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, μια παιδεία όμως η οποία κι αυτή αναζητούσε το πρότυπό της στην αρχαιότητα με κύριο στόχο της την εμφάνιση στη Βίβλο.

Το ότι και στις δύο περιπτώσεις επελέγη ως μοναδικό αντικείμενο σπουδής η παιδεία, το άνθος αυτό του αρχαίου κόσμου, αποδεικνύει επαρκώς πόση λίγη αξιοπρέπεια διέκρινε τη ζωή μας.

Αυτό δείχνει την αδυναμία μας να δημιουργήσουμε πρωτότυπες μορφές κάλλους και να προσδιορίσουμε το περιεχόμενο της αλήθειας με τις δικές μας πνευματικές δυνάμεις.

Έπρεπε, ως μαθητευόμενοι, να μελετήσουμε τη μορφή και το περιεχόμενο. Ο αρχαίος κόσμος μέσω των κλασικών και της Βίβλου μας εξουσίαζε σαν αφέντης. Η σχέση αυτή αφέντη – δούλου αποτελούσε την ουσία όλων των δραστηριοτήτων μας. Γι αυτό επεδίωκε κάποιος την «ανώτερη μόρφωση», για να ξεχωρίζει μέσω αυτής από τον απλό λαό. Η μόρφωση τον καθιστούσε **αφέντη των παιδευτών**. Μια λαϊκή εκπαίδευση θα ερχόταν σε σύγκρουση με μ' αυτή την κατάσταση γιατί κυριαρχούσε η πεποίθηση πως ο λαός έπρεπε (σε σχέση με τους «σοφούς» αφέντες) να παραμένει στην κατάσταση του **αδαούς**, να θαυμάζει και να σέβεται αυτή την **αλλότρια** «σοφία». Για να αποκτηθεί και να διατηρηθεί δηλ η κυριαρχία του αφέντη απέναντι στο λαό, αρκούσε ένας κάποιος βαθμός πνευματικής επιδεξιότητας έναντι των πνευματικά αδέξιων.

Με τον Διαφωτισμό έρχονται καταστάσεις και έννοιες όπως, η αναγνώριση αναφαίρετων και καθολικών δικαιωμάτων του ανθρώπου, που συμβάδιζε με το αίτημα για μια καθολική και ανθρώπινη παιδεία. Ένα πνεύμα αντίδρασης στον εκπαιδευτικό φορμαλισμό του παρελθόντος.

Ο Ουμανισμός χαρακτηρίζονταν από την έλλειψη μιας αληθινής και αντλημένης από τη ζωή διδασκαλίας, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί το αίτημα για μια πρακτική εκπαίδευση. Να γίνει κάθε γνώση ζωή, να βιωθεί δηλ η Γνώση, γιατί μόνο η πραγματικότητα της Γνώσης είναι η ολοκλήρωσή της.

Αν το υλικό της ζωής μεταφερόταν στο σχολείο με σκοπό αυτή την προετοιμασία του ανθρώπου για τη ζωή, κανείς δεν θα ζήλευε πια τους «μορφωμένους» αφέντες, γιατί κανείς δεν θα ήταν αδαής. Αυτό δηλ θα σήμαινε την κατάργηση της αυθεντίας.

Αυτή η ιδέα της γενικής μόρφωσης δεν υπήρχε μέχρι τότε. Το σχολείο είχε μείνει μακριά από το λαό επειδή παραμελούσε τη γενική μόρφωση των μαθητών του, προς όφελος μιας αποκλειστικής μόρφωσης, και δεν προωθούσε τη μελέτη με σκοπό τη βαθιά γνώση θεμάτων που μας επιβάλλει η ίδια η ζωή. Το σχολείο οφείλει να μας συμφιλιάσει με ό,τι προσφέρει η ζωή και να φροντίσει ώστε κανένα από τα ζητήματα που θα μας απασχολήσουν κάποτε να μην μας είναι τόσο ξένο ώστε να αδυνατούμε να το αντιμετωπίσουμε.

Με τον τρόπο αυτό ο καθένας καθίστατο γνώστης των ίδιων του των αναγκών και συνεπώς ανεξάρτητος και αυτόνομος (ελευθερία). Η ελευθερία αυτή και η ισότητα μέσω του δικαιώματος όλων στη γενική εκπαίδευση γινόταν πραγματικότητα (ανθρώπινα δικαιώματα).

Ωστόσο, η κατανόηση του παρελθόντος (Ουμανισμός) και του παρόντος (Ρεαλισμός), οδηγούν στην κυριαρχία επί του εφήμερου. Μόνο το πνεύμα όμως που έχει **συνείδηση του εαυτού** του είναι **αιώνιο**. Δεν αρκεί η ισότητα και η ελευθερία.

Μπορούσε να γίνει κανείς ίσος με τους άλλους (γενική εκπαίδευση), να χειραφετηθεί από την εξουσία τους. Το ζητούμενο όμως είναι η ισότητα με τον εαυτό μας, η εξίσωση και συμφιλίωση (σώματος και πνεύματος) του εφήμερου και του αιώνιου ανθρώπου μέσα μας, η μεταλλαγή της φυσικότητας μας σε πνευματικότητα, η ενότητα και η παντοδυναμία του Εγώ μας το οποίο είναι **αύταρκτες**.

Επίσης η ελευθερία εμφανίζονταν ως ανεξαρτησία από τις εξουσίες, αλλά δεν εμπεριείχε ακόμα τον αυτοπροσδιορισμό ούτε, και παρήγαγε πράξεις ενός ελεύθερου εσωτερικά ανθρώπου, αποκαλύπτει ενός πνεύματος απαλλαγμένου από τις διακυμάνσεις της σκέψης. (Χωρίς δηλ αυτολογοκρισία και πάσης φύσεως ενδοιασμούς, συμφιλίωση συνείδησης και ενστίκτου – λογικής και συναισθήματος, ώστε κάθε ενέργειά μας να θεωρείται φυσική, αυτονόητη).

Έχουμε λοιπόν μια αποτυχία του Ουμανισμού, ο οποίος δεν μπορεί πλέον να διατείνεται πως είναι μια ανώτερη παιδεία, και μια αποτυχία του Ρεαλισμού, ο οποίος δεν υπερβαίνει τη διαμόρφωση πρακτικών ανθρώπων. Επιπλέον ο Ουμανισμός όσο και ο Ρεαλισμός καταλήγουν, όσον αφορά τη μορφή, στην καρικατούρα τους: τον Δανδισμό και τον Οικονομισμό αντίστοιχα. Απ' τη μια η κενή κομψότητα και ο ωμός κυνισμός του Δανδή και από την άλλη η σκουριά της υλικότητας ντυμένη στα λευκά από τον ακαλαίσθητο Οικονομιστή. Οπωσδήποτε το χλωρό ξύλο του μπαστουνιού των Οικονομιστών θα τσακίσει τις ξερές βέργες των νεκρωμένων Δανδήδων,

αλλά είτε ξερό είτε χλωρό το ξύλο παραμένει ξύλο, και αν θέλουμε να ανάψει η φλόγα του πνεύματος, τότε το ξύλο πρέπει να καεί.

Η Γνώση αυτή που προσφέρουν τόσο οι Ουμανιστές όσο και οι Ρεαλιστές πρέπει να πεθάνει, για να ξαναγεννηθεί ως Βούληση. Η Γνώση οφείλει να ενσωματωθεί στην προσωπικότητα. Ο υπέρτατος στόχος της παιδείας δεν είναι πλέον η Γνώση, αλλά η Βούληση που γεννιέται απ' τη Γνώση. Μέσω αυτής της διαδικασίας θα διαμορφωθεί το άτομο, ο ελεύθερος άνθρωπος.

Η αληθινή Γνώση ολοκληρώνεται όταν γίνει ανθρώπινη παρόρμηση – Βούληση. Η Γνώση που ξανάγινε απλή και άμεση, ως Βούληση εκδηλώνεται με νέα μορφή και αναγεννάτε διαρκώς με κάθε πράξη. Η Γνώση τελειοποιείται, μετατρέπόμενη σε Βούληση, όταν αποβάλλοντας το νόημά της αυτοδημιουργείται ως πνεύμα «το οποίο κτίζει το ίδιο του το σώμα». Γι αυτό οι αδυναμίες της εφήμερης ζωής, ο φορμαλισμός και η υλικότητα, ο Δανδισμός και ο Οικονομισμός, συνδέονται με κάθε μορφή εκπαίδευσης η οποία δεν αποσκοπεί σ' αυτόν το Θάνατο και σ' αυτή την Ανάληψη της Γνώσης. Μια Γνώση που δεν εκφράζεται και δεν συμπυκνώνεται, έτσι ώστε να οδηγηθεί στη Βούληση, με άλλα λόγια μια Γνώση που με βαρύνει **μόνο** ως έχειν και κατέχειν αντί να συμπορεύεται πλήρως με μένα, έτσι ώστε το ελεύθερα κινούμενο Εγώ, απαλλαγμένο από το βάρος κάθε ιδιοκτησίας, να διατρέχει τον κόσμο με νέο πνεύμα, μια Γνώση δηλ που δεν έγινε προσωπική, παρέχει φτωχά εφόδια για τη ζωή.

Άρα το σημερινό σχολείο δεν διαπλάθει αυθεντικούς ανθρώπους, ενώ, αν υπάρχουν τέτοιοι, αυτό δεν οφείλεται στο σχολείο. Όπως και σε άλλους τομείς έτσι και στον παιδαγωγικό δεν επιτρέπουν να αναδυθεί η ελευθερία, ούτε και να εκφραστεί κάποια διαφωνία: αυτό που θέλουν είναι η **υποταγή**. Μοναδικός σκοπός είναι μια φορμαλιστική και υλιστική **εξημέρωση**. (Το σχολείο καταπνίγει την ελευθερία). Ο Ουμανισμός διαμορφώνει λόγιους, ο Ρεαλισμός χρήσιμους πολίτες, και οι δυο μαζί υποταγμένους, δουλικούς ανθρώπους.

Καταπνίγουν βίαια την υγιή κλίση μας προς την απειθαρχία και μαζί της την ανάπτυξη της Γνώσης σε ελεύθερη Βούληση. Το αποτέλεσμα της σχολικής ζωής είναι ότι, όπως στην παιδική μας ηλικία ακολουθούσαμε ό,τι μας δίδασκαν, έτσι και αργότερα στη θετική ζωή, ανακαλύπτοντας τον εαυτό μας και συμβιβαζόμενοι, προσαρμοζόμαστε στην εποχή μας, γινόμαστε υπηρέτες της, δηλ οι αποκαλούμενοι καλοί πολίτες. Που λοιπόν ενδυναμώνετε το πνεύμα της διαφωνίας, αντί εκείνου της υποταγής το οποίο καλλιεργούσαν ως τώρα; Που διαμορφώνονται δημιουργικοί και όχι απλώς μορφωμένοι άνθρωποι; Που μεταβάλλεται ο δάσκαλος σε συνεργάτη;

Τα προϊόντα του Ουμανισμού, πλήρη πνεύματος και παιδείας βεβαίως, είναι δάσκαλοι σκλάβων – σκλάβοι και οι ίδιοι. Τα προϊόντα του Ρεαλισμού είναι στενά συνδεδεμένα με την πρακτική ζωή, αλλά δεν αντιλαμβάνονται την πρακτική δραστηριότητα του ανθρώπου – την **πράξη** – παρά μόνο προσδίδοντάς της ένα χυδαίο νόημα. Η αληθινή **πράξη** δεν συνίσταται στην επιτυχία και στην προσοδοφόρο σταδιοδρομία, αλλά είναι εκείνη δια της οποίας εκδηλώνεται ο ελεύθερος άνθρωπος: Η Γνώση που ξέρει να πεθαίνει, είναι η ελευθερία που δίνει ζωή.

Αν η ιδέα της ελευθερίας αφυπνιστεί στον άνθρωπο, τότε οι ελεύθεροι θα απελευθερώσουν τους εαυτούς τους. Αν αντίθετα δημιουργούμε μορφωμένους ανθρώπους, τότε αυτοί αενάως θα προσαρμόζονται στις περιστάσεις με τον πλέον καλλιεργημένο και εκλεπτυσμένο τρόπο, εκφυλιζόμενοι σε δούλους με υποταγμένη ψυχή.

Η Γνώση πρέπει να πεθάνει για να αναστηθεί πάλι ως Βούληση, καθημερινά αναδημιουργούμενη ως ελεύθερο άτομο.